

CD-ROM-OK AZ OKTATÁS SZOLGÁLATÁBAN

A Gutenberg-galaxis egyik legfiatalabb csillaga, a CD-ROM egyre fényesedik a magyar médiakiadás egén: míg 1990-ben összesen 2 kiadvány látott napvilágot, addig 2001-ben 326 új alkotással gazdagodott a hazánkban kiadott CD-ROM-ok száma a Neumann János Kulturális Szolgáltató Közhasznú Társaság – továbbiakban Neumann-ház – által Interneten közreadott **CD-ROM diszkográfia** (www.neumann-haz.hu/diskog) adatai szerint. A Neumann-ház ezen adatokat részben a kiadóktól, részben egyéb információs forrásokból – Könyvtárellátótól, OSZK CD-ROM-lelőhelyjegyzékből stb. – szerzi be, s ezek alapján folyamatosan építi és aktualizálja azt az adatállományt, amely jelenleg a hazai CD-ROM kiadás terméséről a legteljesebb áttekintést adja.

A CD-ROM-kiadás jellemzői: mennyiség, kiadók, ár, terjesztés

A CD-ROM kiadás mennyiségi adatainak alakulását mutatja meg az 1. táblázat.

1. táblázat

Év	90	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02
CD	2	6	13	33	47	129	163	238	245	262	326	1483

(E megjelenésszám a legutóbbi évek esetén kb. 95%-os pontossággal tükrözi a valóságot, mivel előfordul, hogy egyes alkotások adatai késve jutnak el a diszkográfia készítőjéhez.) E számadatokból világosan látható, hogy a CD-ROM egyre nagyobb szerephez jut az információátadásban és ismeretközvetítésben.

Az alkotások fejlesztőjeként és kiadójaként megadott cégek, intézmények, szervezetek és magánszemélyek (továbbiakban kiadók) körében összesen 442 név szerepel. Ez a 442 kiadó a szervezeti formáció (intézménytípus, ill. cégforma) tekintetében igen árnyalt képet mutat: a költségvetési intézmények skálája a gimnáziumtól az egyetemig, a múzeumtól a könyvtárig, a szakmai egyesülettől a minisztériumig terjed, a gazdálkodó szervezetek körében az RT.-től az egyéni vállalkozóig minden cégforma képviselve van, de szerepelnek benne a civil szervezetek is.

A kiadók megoszlása az általuk megjelentetett művek száma szerint is nagyon eltérő. A teljes kiadás több mint fele (807) mindössze 16 „nagy” kiadóhoz kapcsolódik, s ezen belül van olyan kiadó, amelyik egyedül a teljes „termés” 11%-át mondhatja magáénak. A kis kiadók többsége 1 és 5 alkotás közötti számot mondhat magáénak, s ezen belül 268 csupán 1 kiadványt jelentet meg.

A legtöbb kiadványt megjelentetőik közül a „klasszikus” könyv- és lapkiadók „top-10” listáját a Kossuth Könyvkiadó vezeti (79), majd az Akadémiai Kiadó (25),

a Népszabadság Rt. (17), a Hvgorac (13), a Jogi Kiadó (9), a Nemzeti Tankönyvkiadó (8), a Cartográfia, a HVG, a Közgazdasági- és Jogi KK és a Televideó (7-7) következnek. Az elektronikus kiadók Top-10 sorrendje: Cyberstone Entertainment (167), Arcanum Adatbázis (97), Woodstone (92), Unit (46), Informánia (40), CD-Multimédia Europress (36), Travelbox (34), Panem (32), ProfiMédia (31), Automex (25). A költségvetési intézmények között a KSH (24) után a BME-OMIKK (8), az Országos Levéltár és az Országos Széchényi Könyvtár (6-6), a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Szabványügyi Testület (5-5-5) és az Országgyűlési Könyvtár (4) következnek. Az oktatási intézmények első öt helyezettje: Fővárosi Oktatástechnológiai Központ (8), Eötvös Loránd Tudományegyetem (6), Idegennyelvi Továbbképző Központ, LSI Oktatóközpont, Németh László Gimnázium (3-3-3). A társadalmi szervezetek „dobogószai”: Enciklopédia Humana Egyesület (13), Neumann-Ház Kht (4), Neumann János Számítógéptudományi Társaság (3); a minisztériumok közül a Gazdasági eddig 4, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi 2 művet jelentetett meg.

A CD-ROM-ok ára a 100 forintos „Multimédia itt és most” konferenciakiadványtól a 395 000 forintos „Káosz Vonalkódos szoba-leltár nyilvántartó rendszer”-ig igen nagy intervallumban mozog. A kiadványok 1%-a ezer forint alatt, 9%-a ezer és kétezer, 11%-a öt és hatezer forint közötti áron kapható. 5%-nak 11 és 15 ezer, 3-3%-nak 16 és 25 ezer, ill. 25 és 50 ezer forint közötti az ára; ennél drágább mindössze 5 alkotás.

A kiadványok közel 2/3-át maguk a fejlesztők, ill. kiadók *forgalmazzák*, a fennmaradó mennyiségen (a kereskedelmi forgalomba nem kerülteken kívül) alig másfél tucat könyvterjesztő osztozik, s csupán a Libri hálózata rendelkezik nagyobb választékkal (40).

A megjelent CD-ROM-ok jellemzői: sorozatok, tárgykör, téma

Az összes alkotás közül 208 tartozik valamelyik *sorozatcím* alá, amelyből azonban csak 56-nak van egynél több tagja. Tíznél több tagot az Arcanum Digitéka (14), a CD-ROM Univerzum (12), a Dr. Hibbey szoftver (15), a Millenniumi játékpakk (11), a Multimédiák (22), A világ városai (12); tíz taggal a LangMaster és a Navigator digitális térképek sorozatban találunk. Kilenc taggal befejeződött az Encyclopaedia Humana Hungarica, de folytatódik a Magyarország flórája és faunája; nyolctagú a Játékos mesetár, héttagú az Arany kollekción, az Interaktív mese és a Statisztikai évkönyvek; hat eleme jelent meg az 1956-os Intézet történelmi CD-ROM sorozatának, továbbá a 2000. év legjobb játékai, a CD Magiszter és a Mi micsoda? sorozatoknak. Öttagos a Máképp, a MobiDick és a Perfect szótársorozat, négy tagból áll a Bagoly doktor, az Egyenes út az egyetemre, az Ezt fedezd fel a HVG Infotár, az Iroda, a Kontinensről kontinensre, a Magyar Nemzeti Múzeum CD-könyvtára. Három tagot számlál az FSZEK-adatbázis, a Hogyan csináljam? Windows környezetben, a Kérdezz-felelek, a Kiskulcs, a Magellán, a Magyar hypertextes lexikonsorozat, a Rayman és a Végtelen világ-sorozat. Két alkotással jelentkezett eddig a Cash ügyviteli rendszerek, a CD-ROM képtár, a CD-ROM Univerzum, a Digitális atlasz, a Digitális forrásgyűjtemény, a Digitális könyvek, az Elektronikus atlaszok, a Han-

gos szótárak, a Hungarolingva klasszikusok, a Jelenlévő múlt, a Magyar tudomány és technika nagyjai, a Magyarország növényei, a Marcato Multimédia Galéria, a PC Suli, a Professzor, a Repeta, a Régi idők szép meséi és a Story world.

Magyarországgal és kifejezetten magyar vonatkozású témakörökkel – pl. állatkert, autóatlazs, Budapest, cigánykultúra, demográfia, élelmiszeripar, flóra és fauna, fürdőkalauz, gasztronómia, gyógynövények, hotelkalauz, iparstatisztika, irodalom, játékfilmek, jogszabályok, Ki kicsoda?, könyvtárak, koronázási jelvények, közlekedés, nagy- és közép vállalatok, nemzeti bibliográfia, nemzeti parkok, nemzeti védjegylajstrom, népművészet, néptánc-hagyomány, népzene, nyomtatott térképek, politika, rádió- és táviratozás-történet, régi iskolák, régi taneszközök, régiók, statisztika, szabadalmak, szabványok, szókincstár, távközlés, telefonkönyv, termékek és szolgáltatások, törvénytar, tudományos eredmények, vállalkozások és szervezetek, várak, városok, vasúti menetrend, világhírű tudósok, világörökségek, vízgazdálkodás, zeneművészet és zenetörténet stb. – közel 267 alkotás foglalkozik.

A kiadványok tartalmának szakterületi besorolása a 169/2000. (IX.29.) Korm. rendelet mellékletében szereplő felosztás és az alkotások címe alapján történt. Ennek megfelelően:

- a) a *természettudományokat* összesen 212, – ezen belül a matematikát és a számítástudományt 37, a fizikát 13, a kémiát 5, a földrajzot, földtudományt, geológiát 86, a biológiát (növény-, állat- és embertant) 48, a környezettudományokat (ezen belül a környezet védelmét) 10, a csillagászatot (és űrku-tatást) 10, a multidiszciplináris tudományágakat 3;
- b) a *műszaki tudományokat* összesen 125, – ezen belül az építészetet és építőipart 17, a villamosságot, elektrotechnikát, energiaipart, távközlést 4, a vegyészeti és alpanyaggyártást 2, a gépészetet 1, a közlekedést 26, az informatikát és számítástechnikát 73, a haditechnikát és honvédelmet 2;
- c) az *orvostudományokat* – ezen belül az elméleti, klinikai tudományokat, egészségügyet, gyógyszerészetet – összesen 21;
- d) az *agrártudományokat* – ezen belül a növénytermesztést és kertészetet, állatorvos-tudományt, állattenyésztést, élelmiszer-tudományt, erdészeti és vadgazdálkodást – 14;
- e) a *társadalomtudományokat* összesen 205, – ezen belül a gazdálkodást és szervezést 53, a közgazdaságot és pénzügyet 67, az állam- és jogtudományokat, közigazgatást 32, a szociológiát és demográfiát 19, a politikát 12, a hadügyet és honvédelmet 1, az utazást, idegenforgalmat és vendéglátást 21,
- f) a *bölcsészettudományokat* összesen 551, – ezen belül a történelmet 95, az irodalmat 73, a nyelvtudományt (anyanyelv, idegen nyelv, nyelvtudomány, szemiotika) 252, a filozófiát-erkölcsöt 4, az oktatást-nevelést, sportot és játékot 50, a pszichológiát és logikát 7, a néprajzot és kulturális antropológiát 6, a kultúr-, művelődés- és művészettörténetet 10, a könyvtár, média, tömegkommunikáció területeket 54 mű képviseli; a legtöbb CD-ROM a nyelvtudomány ágához kapcsolódva jelent meg: az e körbe tartozó 252 alkotás közül 24 a magyar, 229 összesen 11 idegen (angol, francia, holland, horvát, japán, kínai, német, olasz, orosz, spanyol, svéd) nyelv oktatását szolgálja, az angol nyelvi anyagok teszik ki az összesnek több mint felét, a

német nyelv képviseli az alkotások közel ötödét, a magyar nyelv a harmadik a sorban;

- g) a *művészeteket* összesen 77, – ezen belül az építőművészetet 4, az iparművészetet 6, a képzőművészetet 14, a színházművészetet 5, a film- és videóművészetet 8, a zeneművészetet 28, a tánc- és mozdulattművészetet 2, a fotóművészetet 10; a *hittudományt* (valamint vallást és ezoterikus ismereteket) 14 alkotás képviseli;
- h) tudomány- és technikatörténettel 15 mű foglalkozik, a lexikonok és enciklopédiák száma 14.

Az *oktatásban történő alkalmazhatóság* a művek döntő többségénél fontos szempont. A kiadás mennyiségi és tartalmi gazdagodásával párhuzamosan ugyanakkor az is kiderül, hogy a kiadók már nemcsak az oktatási szféra oktatóinak készítenek anyagokat, (pl. Állatorvosi élettan, Amit a kémiai kísérletezésről tudni kell, Madártani oktató CD-ROM), nem csupán a felső- és középfokú oktatás (ezen belül is a köz- és szakoktatás) hallgatói-tanulóinak kínálnak nagy választékban alkotásokat (pl. Biológia közép- és felsőfokon, Diákszótár, Az ipari forradalom kora, Kétfejű sas – a Habsburg-uralom Magyarországon, Világirodalom az ókortól napjainkig), hanem már az általános iskolák tanulóközönségét is potenciális felhasználónak tekintik.

Tudomány- és technikatörténeti CD-ROM-ok

Mindössze másfél tucat alkotás foglalkozik történeti szempontból a tudomány és technika fejlődésével, értékük azonban messze nagyobb az általuk mennyiségileg képviselt 1%-nál, hiszen van olyan alkotás közöttük, amely pl. saját tárgykörében két és fél évezred történetét dolgozza fel.

Az e csoportba tartozó művek (kiadóik) a következők: Az atomenergia kultúrtörténete (Travelbox Hungária), Csodálatos univerzum (Cyberstone), A fizika kultúrtörténete (Teletrio-Metrum Humanum), Fotótörténet (Műszaki Könyvkiadó), Gábor Dénes 1900–1979 (OMIKK), Az ipari forradalom kora (Alma Mater-Typotex), A magyar rádiózás története (Postai és Távközlési Múzeum Alapítvány), A magyar táviratozás története (Postai és Távközlési Múzeum Alapítvány), Magyarok a világ tudományos-műszaki haladásáért (OMIKK), Millner Tivadar 1899–1988 (OMIKK), NASA – az űrkutatás története (Cyberstone), Nincs királyi út – matematikatörténet (Typotex), Őskori iparvidék a Bakonyban (Magyar Nemzeti Múzeum-ComSer), A Pallas Nagy Lexikona (Arcanum), Révai-Tolnai digitális lexikon (Cyberstone), A salgótarjáni sikküveggyár története (SalgoGlas-Alma Mater Stúdió), Találmányok és feltalálók (Cyberstone), Találmányok és feltalálók (Informánia), Tanszermúzeum (OPKM-ELTE TTK), Teller Ede – atomfizika – Paks (Házitanítói Szolgálat Alapítvány), Az univerzum története (Alma Mater-Typotex), The Voice of the Martians (OMIKK).